

*JEAN – FRANÇOIS NOËL, Sveto Rimsko Carstvo,
prijevod: Vesna Pavković, Barbat, Zagreb 1998., 204 str.*

Kod nas donedavno nije postojala nijedna sinteza o povijesti Svetog Rimskog Carstva, a znamo da je hrvatska povijest vezana uz prostor koji je obuhvaćalo Sveto Rimsko Carstvo, osim toga njegovi carevi bili su istodobno i hrvatsko-ugarski kraljevi. To je naglasio i Drago Roksandić, koji je napisao predgovor hrvatskom izdanju knjige *Sveto Rimsko Carstvo*: "Uostalom, nakon 1526. hrvatska je povijest uistinu nerazumljiva bez povijesti Carstva i to sve do njegova nestanka 1806. godine." Nakladnička kuća *Barbat*, odlučila se na prijevod jedne sinteze o povijesti Svetog Rimskog Carstva. Izbor je pripao knjizi Jean – François Noëla, *Le Saint – Empire*, profesora na Sveučilištu Paris- Sorbonna. Njegova knjiga izašla je u biblioteci "*Que sais – ja?*" koja, istaknuto je u predgovorzi knjizi, ima za cilj "(...) da djelom najpozvanijih stručnjaka, na znanstveno pouzdan, sustavan i jezično što komunikativniji način, u obliku knjiga džepnog formata, kulturnoj javnosti što žurnije predočava najnovije spoznaje s bilo kojeg područja ljudskog znanja."

Knjiga *Sveto Rimsko Carstvo* podijeljena je na osam tematskih cjelina omeđenih okvirkim vremenskim razdobljem. Jean – François Noël započinje svoj pregled povijesti Svetog Rimskog Carstva s poglavljem *Obnova Carstva 962.* (str. 5.-11.). On postavlja pitanje je li Oton I. utemeljitelj ili baštinik carske tradicije od vremena Karla Velikog: "Rođenje ili ponovno rođenje – štoviše nastavak carstva na Zapadu? – prvi je problem koji se postavlja rimskom krunidbom Otona." Karolinško carstvo nije postojalo već više od jednog stoljeća jer je Verdunskim sporazumom (843.) podijeljeno na tri države. Noël iznosi svoje viđenje pitanja kontinuiteta Carstva "Objedinivši tako Njemačku, Italiju i istok stare Galije, Oton se našao na čelu jednog uskrsnulog carstva, na neki način carstva Karla Velikog. (...) činjenica da je njegova zona ukrštanja s karolinškim carstvom rezultat "ponovne uspostave" carstva nakon očiglednog prekida ne dopuštaju nam da te dvije političke tvorevine stavimo u pravni odnos teritorijalnog slijeda" (str. 7.). Autor dalje razmatra koje su to tri komponente koje obilježavaju ovo Carstvo: rimsko nasljedstvo, zapravo koliko je srednjovjekovna carska ideja imala uporište u antičkoj misli; zatim kršćanski ideal utemeljen u "Svetom" Carstvu (Oton se prilikom svoje krunidbe obvezao da će se posvetiti zadaći carskog protektorata nad kršćanstvom); te treću komponentu "nacionalne" pozadine koju Noël pojašnjava zaključkom da je buduće "Sveto Rimsko Carstvo njemačke nacije" u Otonovo vrijeme bilo samo "Carstvo", bez izražene "nacionalne" pozadine.

U slijedećem poglavlju *Sveto Carstvo u svojim kraljevstvima (kraj 10. – sredina 13. stoljeća)* (str.13.-25.) autor razmatra povijest tri kraljevstva: Njemačkog, carske "Galije" i Talijanskog kraljevstva, te prati njihov nastanak i teritorijalni opseg. Naravno, njemačke zemlje tvore najveći dio Svetog Carstva pa više prostora posvećuje analizi institucija kraljevske vlasti na tom prostoru. Zanima ga problem prijenosa krunice i izboru njemačkog vladara, pitanje središnje vlasti i carskog sabora, zatim koje su pravne i administrativne osnove kraljevske vlasti, te financijska i vojna sredstva koja su mu na raspolaganju.

U poglavlju *Burno zlatno doba carskog univerzalizma (kraj 10. – sredine 13. stoljeća)* (str. 26.-36.). Noël se bavi samim značenjem pojma carskog univerzalizma. Kroz

čitavu knjigu provlači se geneza samog naziva Carstva i analiza značenja njegovih pojedinih komponenti. Tako se i u ovom poglavlju Noël dotiče tog pitanja: "Rijedak pod Otonom I., kvalifikativ cara (ili carstva) *rimski* napokon se nametnuo pod njegovim nasljednikom Otonom II. (973.-983.), da bi se zadržao sve do 1806. godine, ako ne u isključivoj a ono samo u tekućoj i službenoj uporabi. Kasniji naziv *sveto* (*sacrum, heilig*) javlja se prvi put 1157., a složeni naziv *Sveto Rimsko Carstvo* susreće se od 1245. godine" (str. 27). Noël smatra da se u ovom razdoblju suparništvo između Zapadnog i Istočnog Carstva, zamjenjuje sukobom između Svetog Carstva i papinstva. Sukobu oko investiture autor knjige posvećuje dosta prostora, prije svega borbi između Grgura VII. i Henrika IV. Noel smatra da u tom dugom sukobu "dvaju mačeva", kako on naziva suprotstavljene strane, nema pobjednika: "(...) papinska teokracija morala je ubrzo uvidjeti da je poraz carskog ekumenizma bio i njezin vlastiti (...)" (str. 36.).

U okviru poglavlja *Krize i promjene krajem srednjeg vijeka* (str.37.-44.), autor analizira razdoblje od velikog interregnuma (1246./50. – 1273.) do donošenja Zlatne bule Karla IV. 1356. godine, kojom se utvrđuju pravila izbora njemačkog kralja kao i prava izbornih knezova.

U odjeljku *Nacionalno skretanje "Svetog Rimskog Carstva njemačke nacije"* (16. – 18. stoljeća) (str.45.-60.), Noël kao središnje pitanje postavlja odnos Carstva s općom njemačkom idejom. Prvi put se u jednom službenom tekstu iz 1512. godine javlja naziv "Sveto Rimsko Carstvo njemačke nacije". Autor analizira razvitak germanocentričnog karaktera ovog Carstva. Početkom 16. stoljeća njemački vladari potvrđuju svoja prava da postanu carevima i od tada sve češće javlja naziv "njemački car". Osim toga, nakon 1530. carska se krunidba obavlja u Njemačkoj gdje se stopila sa starom kraljevskom krunidbom.

U poglavlju *Carske institucije u novom vijeku* (str.61.-75.) Noëla zanimaju promjene koje se događaju u Carstvu oko pitanja carske krunidbe, carskih prava, kakav je sastav carskog sabora, kakve su njegove nadležnosti, te niz pitanja koja se tiču samog institucionaliziranja Carstva.

U poglavlju naslovljenom *Borba reforme i "njemačke slobode"* (str.77.-86.) autor se bavi pitanjima i problemima vezanim uz vjerski raskol, odluku Augsburškog vjerskog mira (1555.) "Cuius regio, eius religio", zatim razdobljem Tridesetogodišnjeg rata (1618. – 1648.) koji završava Westfalskim sporazumom. Noël smatra da "konačni ishod Tridesetogodišnjeg rata nije bio samo znak, nego također i posljednji faktor propasti (...) Svetog Carstva" (str.86.).

Ovim riječima on najavljuje i posljednje poglavlje knjige: *Sumrak Svetog Carstva (1648. – 1806.)* (str. 87.-98.). U tom poglavlju vodi nas kroz posljednje razdoblje postojanja Carstva i događaje vezane uz njegovu propast nakon više od osam stoljeća postojanja. Iznosi poznate okolnosti kad je šesnaest njemačkih carskih staleža 1806. godine u Parizu pod protektoratom Napoleona I. utemeljilo Rajnski savez, usmjeren protiv Austrije i Pruske. Nakon toga car Franjo II. odriče se krune Svetog Rimskog Carstva njemačke nacije i proglašava se austrijskim carem pod imenom Franjo I. Taj čin smatra se krajem Svetog Rimskog Carstva.

Jean - François Noël se u svojoj knjizi ograničio uglavnom na iznošenje državnopravne povijesti Svetog Rimskog Carstva. Uzimajući u obzir dug vremenski raspon, složenost problematike i ograničenost prostora za sintezu, autor nije ni mogao ulaziti u analizu drugih elemenata.

Knjigu upotpunje kronologija Svetog Rimskog Carstva koju su priredile Ana Vlatke Dujčić i Sonja Ledinić. Vrijednost ove kronologije je u preglednosti i sažetosti podataka koji su nam dostupni na jednom mjestu. Osim kronologije knjiga ima i bibliografski odabir naslova vezanih za probleme iz povijesti Svetog Rimskog Carstva, što ovu knjigu čini nezaobilaznom svima onima koji se bave temama srednjovjekovne i novovjekovne povijesti.

Završavajući prikaz knjige Jean - François Noëla *Sveto Rimsko Carstvo* možemo samo dodati da je ova knjiga vrijedan priručnik za studente povijesti, povjesničare i širu javnost. Nadamo se da će ova knjiga biti poticajna da se i netko od naših povjesničara pozabavi ovakvim ili sličnim temama.

Snježana Ružič

Krbavska bitka i njezine posljedice
uredio Dragutin Pavličević, Zagreb 1997., 236 str.

Knjiga "Krbavska bitka i njezine posljedice" sadrži referate znanstvenika koji su sudjelovali na tri znanstvena skupa održana u Zagrebu, Novom Vinodolskom i Udbini povodom polmilenijskog obilježavanja bitke na Krbavskom polju. Naime, kako je 1993. godine zbog srpske okupacije bilo nemoguće obilježiti njenu 500. godišnjicu organizirani su znanstveni skupovi u Zagrebu i Novom Vinodolskom. Poslije vojne akcije "Oluja" i oslobođenja organiziran je znanstveni skup i u samoj Udbini. Materijali sa sva tri spomenuta znanstvena skupa su objedinjeni i zajednički objavljeni u ovoj knjizi. Knjiga koncepcijom odgovara zborniku, jer sadrži brojne radove koji doprinose boljem upoznavanju bogate povijesne baštine ovog kraja.

U uvodnom djelu knjige nalaze se pozdravne riječi Dragutina Pavličevića i Anđelka Mijatovića koje su uputili otvarajući znanstvene skupove u Zagrebu, Novom Vinodolskom i Udbini. U kraćem osvrtu na Krbavsku bitku oni ističu da njen teški poraz nije označio kraj i propast hrvatske države, kako se to dogodilo nekim balkanskim narodima, nego naprotiv bio je to poziv za okupljanje svih vojničkih, političkih i duhovnih snaga za nove bitke.

U prvom dijelu knjige pod naslovom "Uz pola stoljeća Krbavske bitke" akademik Tomislav Raukar analizira prvi rasap hrvatskog kraljevstva i naglašava da je od prvih zapisa pa sve do predožbi u modernoj historiografiji Krbavska bitka bila obilježena tragičnošću poraza. Težak poraz i osjećaj ugroženosti ubrzali su ritam društvenog razvoja i stoga ističe da bitku na Krbavskom polju ne treba smatrati samo porazom, nego je valja tumačiti i s obzora budućnosti.

U drugom radu "Značaj Krbavske bitke 1493. godine u hrvatskoj povijesti" Ivo Goldstein smatra da neposredne posljedice Krbavske bitke nisu bile toliko značajne, jer ni nekoliko desetljeća poslije bitke Osmanlije nisu osvojile niti jednu točku hrvatskog teritorija. Smatra da su važnije dugoročnije posljedice, jer je to bio posljednji pokušaj bosanskog ili hrvatskog plemstva da se samostalno bez pomoći ugarskog ili nekog drugog stranog vladara obrane od Turaka.

U istom poglavlju akademik Lujo Margetić analizira položaj Hrvatske u doba i uoči Krbavske bitke i zaključuje da to vrijeme ima državopravni značaj za Hrvatsku, jer je 1492. godina u kojoj hrvatsko-slavonsko plemstvo svojom posebnom ispravom utvrđuje na nedvosmisleni način državopravni položaj Kraljevstva Hrvatske i Slavonije. Ujedno je to i godina u kojoj se Slavonija prvi put pojavljuje u tituli ugarsko-hrvatskih kraljeva.

Borislav Grgin je u svom izlaganju rekonstruirao ulogu najznačajnijih hrvatskih velikaških obitelji u drugoj polovici 15. stoljeća i pokušao naznačiti kako je i zašto došlo do Krbavskog sloma.